

ПРОЦЕСИ СУВЕРЕНІЗАЦІЇ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Проблема суверенізації завжди створює незручності для правлячої верхівки. Події останніх років у Великій Британії, а загалом в Шотландії та Ірландії, продемонстрували усю палітру можливих сценаріїв стосовно співдружності країн у Сполученому Королівстві та прагнення набуття політичного самовизначення в цих країнах. Суверенізація, суб'єктом якою виступає сам етнос, набуває форми політичного самовизначення. У цьому випадку певний етнос сам себе наділяє правами, свободами, визначає правові норми, форми самоврядування і державного управління. Процес суверенізації не може супроводжуватись певними суперечностями з іншими етносами і головним чином з нацією в цілому. Саме в цьому і полягає актуальність дослідження процесів суверенізації у Великій Британії.

Ключові слова: суверенізація; етнос; політичне самовизначення; співдружність; незалежність; відносини; референдум; сепаратизм.

Постановка проблеми. Процеси суверенізації є актуальною темою протягом останнього століття. Етнополітичні процеси, які набирають сили в сучасному світі, потребують виваженої державної політики щодо регулювання етнічної сфери в державі. Це спричиняє підвищення наукового та практичного інтересу до вивчення етнічної та управлінської сфер, їх ефективної взаємодії. Саме тому останнє десятиріччя у науковій думці характеризується активним пошуком теоретичного та практичного вирішення широкого спектру проблемних питань щодо етнічної проблематики, етнічної й національної державної політики та етнічними процесами

Аналіз досліджень публікацій. Процеси суверенізації активно вивчалися спеціалістами із країн СНД та України. Насамперед, можна виділити роботу заступника начальника управління міжнародного співробітництва Національної академії державного управління П. І. Крайніка «Система державного управління Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії: досвід для України» [9], в якій автор зробив спробу виокремити досвід Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії у різних сферах управління. В дисертації кандидата юридичних наук А. А. Графшонкіної «Еволюція інститутів держави і права в Шотландії» [2] розглядаються унікальні у своєму історичному розвитку і сучасному стані інститути держави і права Шотландії, які являють собою інтерес з точки зору збереження самобутності, з однієї сторони, та так званої «включеності» в загальній державно-правовий простір Великої Британії – з іншої сторони. Щодо питання про самовизначення народу слід звернутись до статті кандидата юридичних наук Ю. С. Хоббі «Проблеми пов'язані з реалізацією принци-

пу самовизначення народу в сучасному світі» [10], яка описує проблематику реалізації принципу самовизначення народу у світлі подій останнього десятиріччя.

Метою статті є визначення існуючих особливостей процесів суверенізації у Сполученому Королівстві.

Виклад основного матеріалу. Взагалі процеси суверенізації є наслідками суперечностей з іншими націями, які проживають у багатоетнічній країні. Однак сутічки, які призводять до серйозних наслідків, виникають між суверенізацією певного етносу та нації в цілому. Сенсом національного суверенітету є перш за все політичне самовизначення нації у різних її формах. Це може бути суверенна національна або багатонаціональна держава, утворена на засадах федерації рівноправних держав. Однією з таких держав є Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, як прототип сучасної імперії. Взагалі поняття «імперія» є дуже суперечливим у сучасному науковому обігу та сучасних суспільних науках, але досить очевидним є те, що імперія – це велика монархічна держава, на чолі якої стоїть монарх. Дуже вдалими є визначення викладача історії політичної думки в Кембриджському університеті Іствана Хонта. Він розуміє поняття «імперія» як: «вид територіальної державної системи, всередині якої цілі народи чи нації (навіть якщо вони зберігають видимість територіальної чи іншої окремішності) вважаються панівними або підлеглими... Це взаємовідносини, за яких одна держава контролює ефективну політичну незалежність іншої. Це досягається силою, політичним співробітництвом, економічною, соціальною чи культурною залежністю» [14].

Стан політичного сьогодення останніх років, проведеного референдумів по визначенню політичної

самобутності в Шотландії знову актуалізували питання щодо реалізації принципу націй та народів на самовизначення та необхідності переглянути основні принципи міжнародного права і приведення їх у гармонію один з одним [2].

Питання про відокремлення Шотландії від Великої Британії відкрито обговорюється з початку 1930-х років – завдяки появі Шотландської національної партії. Проте тоді мова йшла лише про розширену автономію в рамках єдиної держави, тобто Сполученого Королівства.

Процеси суверенізації у Шотландії динамічно розгорнулись у 1999 році, розпочалася активна діяльність щодо відновлення дієздатності шотландського парламенту як окремого, самостійного органу самоврядування. Тоді місцеві держслужбовці отримали контроль над всіма сферами життя Шотландії, за виключенням питання оборони та зовнішньої політики. Але з травня 2012 року Шотландська націоналістична партія здобула довгоочікувану перемогу на місцевих парламентських виборах. Тоді вони отримали 69 місць із 129, і цим самим вперше сформувала більшість в уряді. Основною ціллю стало відділення території Шотландії від Сполученого Королівства. Такому рішення Шотландії не може перешкодити Лондон, тому що така діяльність автономії відповідає британському законодавству [3].

Як результат, 15 жовтня 2012 року прем'єр-міністр Великої Британії Девід Кемерон і глава шотландського уряду Алекс Селмонд підписали так звану Единбурзьку угоду, згідно з якою у 2014 році буде проведено референдум щодо відділення території Шотландії від Сполученого Королівства [3].

Проте офіційний Лондон аж ніяк не хоче втратити досить економічно розвинуті території з-під свого контролю. Прем'єр-міністр Великої Британії пояснює свої дії щодо підписання Единбурзької угоди тим, що довготривале очікування цього довгоочікуваного референдуму завдає шкоди самій Шотландії. Дані екзит-полів, проведених після референдуму доводять, що лише близько 35 % жителів Шотландії підтримують ідею відділення від Сполученого Королівства, в той час як більше ніж половина респондентів бажають зберегти союз із Англією. Згідно з даними екзит-полу, який був проведений британським агентством маркетингових досліджень Ipsos MORI, на референдумі щодо питання незалежності території Шотландії, 53 % голосуючих респондентів висловилися проти виходу зі складу Сполученого Королівства [12].

Можна виділити декілька причин, які пояснюють прагнення жителів Шотландії відділитись від Великої Британії:

1. Підвищення добробуту населення.

Націоналісти Шотландії запевняли жителів, що у разі відокремлення країни, шотландці зможуть збільшити свій рівень доходів населення приблизно на 1000 фунтів на рік на душу.

2. У незалежній Шотландії буде більше демократії.

Рушійною силою для питання референдуму стала зростаюча прірва між політикою, що проводиться коаліційним урядом Великої Британії у Вестмінстері,

на чолі з Консервативною партією з 2010 року, і тим, чого насправді хочуть шотландці.

3. Нафтовий сепаратизм.

Як і в багатьох інших відомих історіях, настрої за відділення територій активно зросли після відкриття в 1970 році родовищ нафти Brent в Північному морі. Шотландці стануть однією із найбагатших націй у Європі, якщо відокремляться.

4. Падіння ролі церкви.

На думку професора історії Д. Брауна з Університету Глазго, Шотландія і Англія все більше і більше віддаляються один від одного після розпаду Британської імперії. Занепад пресвітеріанської церкви в Шотландії, яка давала відчуття самоврядування, самобутності та шотландської ідентичності, також зіграв свою роль в розпалюванні прагнення до незалежності.

5. Шотландія була незалежною набагато довше, ніж частиною Сполученого Королівства.

Останнім аргументом для підтримання суверенізації стало те, що Шотландія була незалежною державою з 843 року до 1707 року. Існує таке судження, що Шотландія стала частиною Сполученого Королівства, тому що відчайдушно потребувала грошей, проте опоненти цього судження вважають, що шотландці, які поставили свої підписи в Акт Союзу, були підкуплені [4].

Як нещодавно стало відомо, Шотландія просить у Великої Британії новий референдум. Перший міністр країни написав відповідного листа до прем'єр-міністра Великої Британії. Цим листом Шотландія попросила дозволу на новий референдум, на якому жителі Шотландії змогли би визначитись з приводу майбутнього країни. Нещодавно парламент Шотландії схвалив рішення проведення референдуму, який повинен був відбутися у проміжку між осінню 2018 рік – весна 2019 рік, проте уряд Великої Британії не схвалив цього рішення та відмовив Шотландії. Прагнення Шотландії провести новий референдум обумовлено тим, що британський уряд вирішив виключити Шотландію не тільки з Європейського Союзу, але також з єдиного ринку. Це рішення йде проти бажання більшості жителів Шотландії. Цей лист також сповістив уряд Великої Британії про прагнення Шотландії мати право вибору – прийняти Brexit або замість цього стати незалежною. Як відомо, раніше парламент Шотландії проголосував проти Brexit [11].

Ірландія потрапила в залежність до Великої Британії ще у Середньовіччі, шляхом конфіскації земель у місцевих жителів і передачі її англійцям. Згодом йшов зріст англійського населення на ірландських землях, витіснення ірландської мови англійською, а у 1801 році Ірландія стала частиною Сполученого Королівства Великої Британії та Ірландії [8].

Британські колоністи зганяли корінних ірландців зі своїх земель і насильно переселяли їх на неродючі землі в західній частині острова. Наступ на майнові права ірландців супроводжувалося соціально-політичною дискримінацією, а також зачіпало культурно-релігійну сферу. Справа в тому, що британські колоністи були представлені двома основними групами: англійцями – прихильниками англіканської церкви і шотландцями – пресвітеріани. Ірландці ж не при-

йняли Реформацію, зберегли католицьку віру і не бажали переходити в протестантство. У всіх законах, що приймалися британським парламентом щодо Ірландії, фактично національний і майновий поділ був закріплений в чисто релігійних термінах – «протестант-католик» [13]. Таким чином, на кілька сотень років в свідомості ірландців і британців закріпилися передумови для оцінки віросповідання як основного критерію поділу різних верств суспільства. Насправді в ньому одночасно об'єднувалися і малися на увазі не тільки релігійні, але й етнокультурні, політичні та економічні складові.

Однак життя ірландців у 19 столітті було настільки важким, що в країні стали лунати голоси невдоволення владою, яке призводило навіть до збройних виступів. Декілька дійсно гучних повстань відбулися на початку 20 століття. В той час була створена організація «Ірландські добровольці». Цей рух згодом переріс у Ірландську республіканську армію (ІРА). ІРА у своїй діяльності в більшій мірі опирається на католицьке населення Північної Ірландії [16].

Найгостріша соціально-політична криза в Північній Ірландії досі продовжує приковувати увагу світової громадськості. Вона являє собою багатівіковий складно переплетений конфлікт інтересів двох близьких етноконфесійних груп: католицької та протестантської, які прожили пліч-о-пліч не одне століття. Ці протиріччя носять соціально-політичний, економічний і, нарешті, ментальний характер, але поділ на протиборчі групи – громади – йде саме за релігійною ознакою. Тісне переплетіння релігійних протиріч з політичними та етнічними процесами становить одну з головних особливостей північноірландського конфлікту.

Релігійна ворожнеча вселялась північним ірландцям з самого народження. Дослідження, проведені в 1980 році університетом Ольстера, виявили наступні дані: трирічні діти відчували неприязнь по відношенню до культурних символів іншої релігії, а шестирічні діти могли пояснити політичну різницю між прапорами. На практиці 95% підлітків католицької віри Північної Ірландії стикалися, згідно з цими ж дослідженнями, з проблемою сегрегації в школі. При цьому розділ на ворогуючі релігійні угруповання чітко збігався з політичними поглядами. У Асамблею Північної Ірландії не раз обиралися протестантські священнослужителі. Тісна взаємодія владних структур і агресивно налаштованих протестантських кіл створювало загрозу порядку і безпеки в Північній Ірландії [13].

Переломним в конфлікті можна вважати 1985 рік, який поклав початок діалогу між усіма учасниками конфлікту. Підсумком так званої еволюції переговорного процесу стала Угода Страсної П'ятниці в 1998 році. Вона гарантувала рівні права католикам і протестантам в поліції і органах влади, відповідно до чисельності населення (40 % – католики, 60 % – протестанти). Военізовані угруповання роззброювалися, більшість бойовиків отримували амністію. В Ольстері з'явилася Асамблея Північної Ірландії з правом законодавчої ініціативи и Виконавча Рада, що отримала функції місцевого уряду. Ірландія у відповідь вносила

поправки до Конституції щодо своїх претензій на північно-східну частину острова [7].

Референдум 1998 року відбувався за Белфастську угоду. У голосуванні брали участь виборці Північної Ірландії (Ольстера) і сусідньої держави – Ірландської Республіки, яка юридично перестала бути частиною Великобританії за Актом про Ірландію 1949 року. Це поки що єдиний у світовій практиці референдум з паралельною участю громадян двох суверенних держав. Він носив одночасно конституційно-правовий та міжнародно-правовий характер. Голосування пройшло за високої явки: до урн з'явилися 81 % зареєстрованих виборців. Його підсумки означали успіх легітиматії деволуції – більш повніший, ніж досягнутий в Шотландії та Уельсі роком раніше. У Північній Ірландії згодою відповіли 71 % голосуючих, в Ірландській Республіці – 94 %. Перше в конституційній практиці Ірландії волевиявлення її народу стало вагомим чинником у процесах відновлення правопорядку в масштабі всієї країни, розділеної державним кордоном, і оздоровлення міжрелігійних та міждержавних відносин на Британських островах [13].

Белфастська угода – угода про політичне врегулювання конфлікту в Північній Ірландії, що передбачала створення автономних органів влади, також був запропонований ряд інших заходів, що стосуються політичних і конституційних аспектів північноірландського конфлікту. В результаті підписання угоди була відтворена Північноірландська Асамблея, яка діє через повноважний виконавчий комітет, що складається із 108 членів, метою якої є вирішення економічних і соціальних проблем. Асамблею обрано 25 червня 1998 року. Також були створені Рада міністрів Півночі і Півдня для оформлення взаємодії між різними частинами острова та для оформлення взаємовідносин між усіма органами представницької влади Британських островів та Ірландії [15].

Після укладення угоди між британським урядом і північноірландською владою в 1998 році на кордоні між Великою Британією та Ірландією встановився вельми ліберальний прикордонний режим. З тих пір Ірландію та Північну Ірландію розділяє фактично прозорий кордон. Тому референдум про Brexit і, як наслідок, загроза появи більш жорстоких прикордонних правил стурбували населення і Ірландії, і Північної Ірландії [5].

У світлі перспективи виходу Сполученого Королівства з Європейського Союзу особливий інтерес у експертів викликає Північна Ірландія з огляду на історичну специфіку, складність політичного ландшафту, протиріч і сучасних особливостей цього «прикордонного» регіону. Політичний процес динамічний: в 2016 році відбулися вибори в Північноірландську асамблею, референдум про членство в Європейському Союзі, пройшов сезон партійних конференцій. Брекзіт задав новий порядок для політичних сил, які оновлюють свої стратегії. На референдумі 23 червня 2016 року більшість жителів Північної Ірландії проголосували проти виходу з Європейського Союзу. Проте, найбільш впливова сила регіону – Демократична юніоністська партія – вела кампанію за вихід з Європейського Союзу [6].

56 % північноірландських виборців проголосували за те, щоб країна залишилася в Європейському Союзі, і новину про перемогу «Brexit» вони зустріли без ентузіазму. Місцеві республіканці відреагували на цю новину вимогою провести після вступу на посаду нового британського прем'єр-міністра референдум про приєднання Північної Ірландії до Республіки Ірландія. Таке голосування передбачено Белфастською угодою 1998 року про політичне врегулювання конфлікту в Північній Ірландії у разі зміни статусу-кво і виходу Великобританії з Європейського Союзу. Найбільше проблем може виникнути на кордоні довжиною в 499 км, який в даний момент практично непомітний. По його обидві сторони лежать деякі ферми і живуть багато сімей. У разі ж «Brexit» вона перетвориться у зовнішній кордон Європейського Союзу, а Лондон може ввести прикордонний контроль для обмеження міграції. Ця перспектива дуже лякає місцевих жителів. «Brexit» також загрожує економіці острова, особливо його півночі, яка буде виключена з єдиного ринку, в якому Республіка Ірландія залишиться [1].

Висновки. Отже, етнополітичний конфлікт в Шотландії, її прагнення до незалежності є однією з центральних проблем внутрішньополітичного процесу в Великобританії, оскільки здатний викликати негативні наслідки, аж до розпаду держави. Тому британська влада не повинна задовольнятися негативним результатом минулого референдуму, адже це не вирішило існуючу глибоку проблему. У зв'язку з цим є необхідним усвідомлення центром усієї серйозності

даного положення і здійснення реальних дій на шляху подолання конфліктності.

Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії сьогодні є державою з великою кількістю внутрішньополітичних регіональних проблем етнічного, релігійного та соціального спрямування. Нинішній стан справ на європейській арені, пов'язаний з можливим виходом Великобританії з Європейського Союзу, мобілізує націоналістичні сили в регіонах, які до ідеї європейської інтеграції ставляться позитивно (перш за все, Шотландію). Центральна британська влада, зіткнувшись з реальною можливістю розпаду країни, приходиться до усвідомлення необхідності не просто «заморожувати» конфлікти, а вирішувати їх ґрунтовно. Не дивлячись на всі складності, пов'язані з реформуванням британської конституційної системи, певні перетворення в галузі управління регіонами так або інакше повинні відбутися. Більш того, особливої уваги вимагають не тільки політико-управлінські проблеми, а й громадські та релігійні протиріччя (особливо в Північній Ірландії). Тобто вирішення етнополітичних конфліктів і суперечностей вимагає комплексного і глибокого підходу з боку центральної влади, щоб уникнути розпаду Великобританії на 4 незалежні держави.

Так чи інакше, ігнорувати переваги північноірландців і шотландців офіційний Лондон не може. Незважаючи на юридичну «захищеність» Великобританії від розпаду, дезінтеграційні настрої в Сполученому Королівстві нарастають, що чинить серйозний тиск на британську владу.

Список використаних джерел

1. Брекзит будет иметь последствия для Великобритании : Речь Терезы Мэй в парламенте [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://mk-london.co.uk/news/u489/2017/03/30/16366>.
2. Графшонкина А. А. Эволюция институтов государства и права в Шотландии: диссертация кандидата Юридических наук: 12.00.01 / Графшонкина Анастасия Андреевна; [Место защиты : ФГАОУВО Российский университет дружбы народов], 2016.– 193 с.
3. Європейські регіональні проекти. Самовизначення націй і майбутнє ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/3799>.
4. Пять причин, почему Шотландия хочет независимости [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://rb.ru/article/pyat-prichin-pochemu-shotlandiya-hochet-nezavisimosti/7383307.html>.
5. Северная Ирландия и Шотландия грозят Великобритании распадом [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://izvestia.ru/news/63618>.
6. Северная Ирландия после референдума о членстве Великобритании в ЕС и конференций юнионистских партий [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://instituteofeurope.ru/images/uploads/analitika/an72.pdf>.
7. Северная Ирландия: британский Донбасс [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://sputnikipogrom.com/europe/ireland/48665/northern-ireland/#.WP93VoNSDIU>.
8. Северная Ирландия: история конфликта [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.agentura.ru/dossier/uk/irelandconflictstory/>.
9. Система державного управління Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії: досвід для України / уклад. П. І. Крайнік ; за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, С. В. Загороднюка. – К. : НАДУ, 2011. – 48 с.
10. Хоббі, Ю. С. Проблеми, пов'язані з реалізацією принципу самовизначення народу в сучасному світі / Ю. С. Хоббі // Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Право / гол. ред. Ю. М. Бисага. – Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2014. – Вип. 28. Т. 3. – С. 179–183. – Бібліогр. : с. 183.
11. Шотландия просит у Британии еще один референдум [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://korrespondent.net/world/3834415-shotlandiya-prosyut-u-brytanyu-esche-odyn-referendum>.
12. Экзит-пол: 53 % шотландцев высказались против выхода из состава Великобритании [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://expert.ru/2014/09/18/ekzit-pol-53-shotlandtsev-vyiskazalis-protiv-vyihoda-iz-sostava-velikobritanii/>.
13. Этнополитический конфликт в Северной Ирландии [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://travellingscience.blogspot.com/2013/10/blog-post_9.html.
14. Hont I. The Permanent Crisis of a Divided Mankind: Contemporary Crisis of the Nation State' in Historical Perspective // J. Dunn (ed.) Contemporary Crisis of the Nation State? – Oxford, UK; Cambridge, MA : Blackwell, 1995. – P.172.

15. Northern Ireland Assembly Elections 1998 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.ark.ac.uk/elections/fa98.htm>.
 16. Sectarian violence and murder spreads across the North [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.irishteam.com/ireland/sectarian-violence-and-murder-spreads-across-the-north-199309.html>.

Т. В. Лушагіна,
 канд. політ. наук, старший преподаватель,
Ю. В. Трашкалева,
 студент, Черноморський національний університет ім. П. Могили, г. Николаєв, Україна

ПРОЦЕССЫ СУВЕРЕНИЗАЦИИ В ВЕЛИКОБРИТАНИИ

Проблема суверенизации всегда создает неудобства для правящей верхушки. События последних лет в Великобритании, а в целом в Шотландии и Ирландии, продемонстрировали всю палитру возможных сценариев относительно содружества стран в Соединенном Королевстве и стремление вступления политического самоопределения в этих странах. Суверенизация, субъектом которого выступает сам этнос, принимает форму политического самоопределения. В этом случае определенный этнос сам себя наделяет правами, свободами, определяет правовые нормы, формы самоуправления и государственного управления. Процесс суверенизации не может сопровождаться определенными противоречиями с другими этносами и главным образом с нацией в целом. Именно в этом и заключается актуальность исследования процессов суверенизации в Великобритании.

Ключевые слова: суверенизация; этнос; политическое самоопределение; содружество; независимость; отношения; референдум; сепаратизм.

T. Lushagina,
 PhD in Political sciences, senior lecturer,
J. Trashkalova,
 student, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolayiv, Ukraine

PROCESSES OF SOVEREIGNIZATION IN THE UK

The problem of sovereignty always creates discomfort for the ruling elite. The events of recent years in the UK as a whole in Scotland and Ireland demonstrated all palette of possible scenarios for the commonwealth countries in the United Kingdom and aspirations acquisition of political self-determination in these countries. The subject of the addition is sovereignty. The theme of the addition is the ethno-political processes that take effect in today's world require a balanced state policy to regulate ethnic areas in the state. The aim is to determine the characteristics of existing processes sovereignty of the United Kingdom. Addition methodology: used a series of interconnected research methods such us: general – research, systems analysis, comparison and synthesis, to addition the works of national and foreign authors, and historical monitoring to determine the current state of the problem. As for specific methods, first is to provide a sociological, which is the analysis of sociological research, statistical data and sociological monitoring. Scientific novelty lies in the fact that for the first time at the student addition the processes of sovereignty in the United Kingdom on application the two countries, made a historic retrospective of ethno-political processes in Scotland and Northern Ireland how a part of the UK, the reasons for these processes and made a comparative analysis of past events years. Results of the addition can be used for further analysis process in Scotland and Northern Ireland in the future. Settlement of ethno-political conflicts and contradictions requires a comprehensive and thorough approach by the central government to avoid collapse of the UK on 4 independent country.

Key words: ethnos; political self-determination; commonwealth; independence; relations; referendum; separatism.

Рецензенти: *Наумкіна С. М.*, д-р політ. наук, професор,
 Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, м. Одеса;
Семенченко Ф. Г., д-р політ. наук, професор,
 Херсонський національний технічний університет, м. Херсон.

© Лушагіна Т. В., Трашкалева Ю. В., 2017

Дата надходження статті до редколегії 19.03.17